

Het herstelde Yper.

De regen, dien Geo om vijf uur zag, had opgehouden. De morgen bleef echter grijs en vol slechte bedoelingen. Achter onzen rug, in 't Zuiden, hoorden wij eensklaps den donder ratelen ; vijf minuten later vielen er droppels die vroolijk dansten op de straatsteen.

— Te Antwerpen, zei Mon, heeten ze dat regenen met bloeskens ! Geo stond in verrukking.

— Regen ! Regen ! zei hij, wat is er op de wereld schooner dan regen ? Zie de daken, de huizen, de boomen en de bloemen daar voor ons, op dit groote perk, alles krijgt kleur en leven. Er is muziek overal.

« De la musique avant toute chose ! »

De goten en de riolen, de val van het water, alles zingt. Over de stille velden roepen geheimzinnige stemmen, in de bosschen hoort men de orgels der luchten, de hemelen komen vol zoet geluid, zelfs deze trieste stad, met haar verroeste boomen, krijgt een vroolijk uitzicht. De menschen...

Een auto snorde op dit oogenblik voorbij ; een gulp vuil straatwater dreste, naar ons, op een der tafels onder de marquise. Geo stopte, maar een oogenblik later hernam hij zijn geliefden Verlaine en, met spottend oog naar het bevlekte ammelaken ziende, declameerde hij :

«Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon cœur
D'une langueur
Monotone.»

Bij Geo begint en eindigt alles met een vers. Hij vindt schoonheid in alle tijden en alle weren, hij bewaart zijn goed humeur, zelfs in de bitterste omstandigheden.

De regen duurde maar een « letje » zooals men dat hier zegt. Vijf minuten later vloog de Daimler door de Kortrijksche straten, de baan op naar Meenen, kwistig, rechts en links de modderpoelen uiteenspattend.

Wij reizen langs de zwarte Leie op wier oevers een gansche vloot vlasgarven stond. Wij zagen met eigen oogen waarom het stinkende water de « Golden River » wordt genaamd en vanwaar zij haar «nijgen adem» vandaan haalt.

Het vlas van Vlaanderen lag te roten en te gedijen tot zijn smei-

ige lenigheid in de rivier, de eenige in ons land, die voor de verdere bewerking der plant, zoovele degelijke bestanddeelen bevat.

Het vlas is een der voornaamste bronnen van inkomsten voor een gansche bevolking. Wie kent Streuvels « Vlaschaard » niet, dat epos van het Leie-land waarop het vlas zoo weelderig tiert in al de verscheidene heerlijkheden van zijn kort en weelderig bestaan.

't Vlas dat zijn jeugd had gekend en leefde en wies onder het vorstelijke van zijn blauwe kroon, moet in de Leie een zijner voornaamste bewerkingen ondergaan. Het wordt hier«geroot». Van af Deinze tot Waasten ziet men de rivier ermede gevuld. Men steekt het in bakken onder water en stapelt er zware steenen op. Na eenige weken haalt met het er uit en stelt het in «kapellen» of garven in de Leie-meerschen. Als het droog is, krijgt het een tweede bad en hierna wordt het voor goed gedroogd. Hier staat het in gansche regimenten rijen grauw-bleek en rijp om gebroken, gehegeld en gezwingeld te worden.

Een gedeelte der bevolking verdient hiermede het dagelijksche brood, want niet alleen het vlas uit Vlaamschen bodem wordt hier geroot, maar ook van den vreemde, van Holland, Engeland, Frankrijk.

Gouden rivier, stinkende gouwe, rijkdom en verdriet van Vlaanderen !

— Is 't wel noodig dat de Leie om al dien vlasrijkdom zoo kwalijk ruikt ? vraagt Geo.

— Och, Geo, 't is nog niet zóó erg, zegt Edouard. De bougie te Borgerhout doet nog wat leelijker.

« Le pays de mon rêve est une site charmant ! » citeert Geo en hiermede, alsmede om den eigenaardigen Leiereuk te vergeten, biedt hij ons gracieus zijn pralinezakje aan.

*

* *

Langs een kapotgereden macadam bolden wij naar Meenen. De talrijke putten waren gevuld met een grijsachtige, lijmachtige soep, die door onze wielen werd uiteengespoten. Wij hoorden den caoutchouk zuigen, en zagen, in een breeden zwaai, het water in de naast de baan liggende grachten kletsen. Wanneer een auto ons kruiste, werden wij gedoopt tot den wreede toe en de Daimler overstroomd met vette pap.

Het onweder moest hier nog maar onlangs gewoed hebben, want over de straat stroomde het water. De regen en, op een rulle baan, een snellopend machien zijn voor voetgangers en fietsers een miserebele fastide. De autobouwers mochten er wel eens ernstig aandenken praktische slijkweerders in den handel te brengen.

Kijk, daar komt weer een auto aangesnord. Een fietser wordt letterlijk overspat met het vieze slijk. Hij stapt af zijn fiets, schudt zich als een in 't water gedompelden poedel, steekt de vuist naar het rijtuig en, als hij juist in het hoogste spasme van zijn woede was, gebeurde het. Zijn mond stond van verontwaardiging open als een wreed hol, waaruit solfer en pik en vermaledijding opstegen. Edouard kwam juist ter hoogte van den ongelukkige en ook zijn auto schiet in een poel en de fietser krijgt een emmer vuil over zijn hoofd dat hij er uitziet als een voorhistorisch dier.

Waarachtig, ik dierf uit beschaamdheid den oversausde niet meer bekijken. Edouard werd rood van emotie, maar achter ons, in 't rijtuig, hoorden wij een vreemden lach en Raf zijn « Verkromme ! » uitstooten ; ik weet niet of het was van treurnis dan wel van plezier.

— Is dat om mede te lachen ? vraagt Edouard boos. Het doet pijn om te schreien.

Inderdaad, hoe koddig het toeval zich ook voordeed, ik heb dien dag menigmaal aan den armen fietser gedacht en, mochten deze regelen hem ooit onder de oogen komen, dan dienen zij hem te onzer verontschuldiging.

Wat later werd onze Daimler door een vrachtwagen met emmers slijk overgoten. Het droop lijmig van de ruiten en we moesten te Meenen den zeemelap voor den dag halen om 't vieselijk uitzierend rijtuig zoo goed als 't kon, te betten en te reinigen.

Het nijverige Meenen is een net stedeke, met hier en daar een oud gebouw. Hier begint men reeds de wonden van den oorlog te zien. Wij naderen het front. Wat verder rijzen nieuwe huizen op, tuinwijken, eigenaardig en stevig van bouw en waarin de werklieden een rein en breed tehuis vinden.

Gheluwe ! Wat verder Gheluvelt. 't Lag hier allemaal gebroken, kapot tegen den grond. De donder der kanonnen had alles verwoest. Een nieuw land is verrezen, een vernieuwd land.

Overall zijn de wegen door de zware vrachtautos stuk gereden en met repareeren maakt men geen komaf.

De velden, zoover we zien kunnen, zijn allen bewerkt. We zien tabak welig tieren, haver en klaver, beeten en rapen van de schoonste variëteit. De bloedgolf van den oorlog heeft den grond gedrenkt, het schroot het land omgewoeld en verbrokkeld. De oogst schiet mirakuleus op in 't land van pijn en vernieling.

Te midden der veldvruchten plekken bloemen. Het is het graf van een gesneuvelde, door een liefderijke hand onderhouden. Het is aangripend. Wie ligt hier ? Zijn naam is uitgeveegd. Is het een

vriend of een vijand ? Wat geeft het. De dood heeft den haat overwonnen. Hier viel iemand uit plichtsbetrachting, als slachtoffer van den gruwelijken oorlog.

Jonge man, wees gezegend in onzen grond van Vlaanderland ; het weze voor uw moederken of voor uw kinderen, die u nooit zagen terugkeeren, een troost te weten dat al de graven in het verwoeste gebied door gebenedijde handen worden onderhouden en hier ieders harte vervuld is met medelijden en iedere voorbijganger bidt : Heere, wees zijn ziele genadig !

Onlangs heb ik de kerkhoven in Vlaanderen bezocht, die Engeland, Duitschland en België aan hun dooden hebben opgericht. De lijken lagen links en rechts verspreid, vaak ter plaatse, waar de strijders vielen, begraven, later zoo goed het ging bijeen gebracht en thans in verscheidene kerkhoven vereenigd. 't Was een pieteitsvol maar gruwelijk werk. Half, soms gansch verteerde lijken, 't geraamte in de verschimmelde en verteerde kleederen, werden opgedolven, en in het dichtst nabijgelegen soldatenkerkhof bijgezet. Belgen werden soms door Duitschers, en wederkeerig, ontgraven en met grooten eerbied elkander aangebracht. De dood versmacht ieder hatelijk gevoel. Uit het lijden wordt de liefde geboren. Mocht, nu het zware offer is gebracht, het hart van alle volkeren anders niet meer dan voor broederliefde vatbaar zijn !

De Duitsche kerkhoven zijn het talrijkst. Germanie's legioenen stonden dicht naasten op 't Westelijk front. De bloem van Duitschland is gevallen. Te Poelcapelle, gedurende jaren, door vriend en vijand onder roffelvuur gehouden, troffen wij vier Duitsche kerkhoven aan en twee in aanmaak.

De bouwkundige Jos Ritzen werd door de Duitsche regeering gelast dezelfde te ontwerpen en aan te leggen. Er grijpt u een klauw naar de keel bij het zicht van het bosch kruisen. Het kruis, symbool van lijden en van vertroosting ! Hoe ontzettend in zijn eenvoud ! Ieder graf is slechts één gedeelte van het geheel. Die samen stonden en streden zijn ook in den dood vereenigd. Die massa dooden treft geweldig. De aanpassing van het landschap is een vereischte. In Vlaanderen, in de lage landen, zijn de doodenakkers door populieren om- of beplant.

Kerkhof 113 te Poelcapelle ligt te midden van een korenveld. Boven den zwaren, aarden wal die de ruimte omsluit, staan zestien twee tot drie meter hooge, houten kruisen. Een smalle weg van steenplaten geeft toegang door een nauwe opening in den met palen afgesloten wal. De zestien hooge kruisen staan daar als signalen die naar hooger wijzen. Daaronder ligt het bosch van egale kleine kruisjes, omsnoerd met roode rozen. Te midden, op een klein verhoog, de zware kubus uit natuursteen.

Een ander wat verder gelegen kerkhof wordt beheerscht door

twee reusachtige treurwilgen. Op den omloopenden aarden wal staan de ranke trossen van lupinen in den zomerwind te wiegelen. Uit 't gras groeien, als wrange bloemen, de houten kruisen.

Ginder ver, op een heuvel, prijkt het monument van den vereerden vlieger Guynemer boven het landschap uit.

West-Roosebeke heeft ook zijn Duitsche kerkhoven, steeds sober door een kunstenaarshand ontworpen, diep treffend in deze admirabele geheueelde streek, waar ook eens onze voorvaderen den zwaren strijd vochten voor vrijheid en eigendommelijkheid.

Te St-Eligius-Wynckel, te Middelkerke en elders verdwijnen de graven onder de rozen. Te Moorslede zijn echter kruisjes door arduinen platen vervangen en met steentjes omlegd. Iedere grafsteen meldt meerdere namen. In lange rijen naderen de gesneuvelden het kruis dat als een verlossend symbool, ten einde de ruimte, de hoogte inschiet. Tusschen de graven zijn talrijke popels geplaatst. Het wordt een woud van altijd zingende boomen.

Te Kortrijk, naast het gemeentekerkhof, verscholen achter hooge popels, staan ontelbare groene kruisjes, langs de voorzijde beschaduwd door platanen.

De Belgische kerkhoven die wij op zoo menige plaats vonden zijn helaas, niet zoo aangrijpend sober aangelegd. Men heeft het te schoon willen doen. De zerken zijn overladen met nuttelooze versieringen en omrandingen. Maar de verzorging is treffend. Men ziet welke teedere, liefdevolle handen onze dierbare gesneuvelden herdenken. « Men zou er van den vloer eten » zegt men ook hier. Kijk maar eens te Ramscapelle, ter plaatse waar de beroemde verdedigingslijn van het IJzergebied lag en gedrenkt is, doorzogen met het bloed van ons volk ! Welk een piëteit ! De graven op verschillende hoogte opgesteld en in half-cirkelvormige formaties, zijn buitengewoon verzorgd. De gansche doodenakker is één bloem. En toch maakt de aanleg niet zulken diepen indruk als deze van de Duitsche en Engelsche kerkhoven, wat hoofdzakelijk te wijten is aan de minder gelukkige opvatting der teekening van den Belgischen grafsteen ; gemis, wij herhalen het, aan smaak en eenvoud, zooals dat in het heropgebouwde Vlaanderen zoo veelvuldig voorkomt.

De talrijke Engelsche kerkhoven treffen, evenals de Duitsche, maar niet in zulke aangrijpende mate, door hun soberheid van lijn en de rust die er van uitgaat.

Arm Vlaanderen, zoo rijk aan dooden ! Mocht al het vergoten bloed uw bodem zegenen en het hart van uw bewoners teeder maken voor allen die u bevochten, tevens vol dankbaarheid voor hen die vielen voor uw verlossing.

* * *

Wij stijgen op den heuvelketen in het land van Ieper. We zien vele kopjes : Wytschaete, den Kemmel.

Ieder jaar brengen wij een bezoek aan 't verwoeste Vlaanderen. Het is ons een gewoonte, een plicht geworden. Uit de ellende en de wonden van het gefolterd vaderland voelen wij onze zielen communiëren met de heldenzielen uit ons volk, voelen wij ons harte branden van liefde voor de nagedachtenis onzer gesneuvelden ! En een onzeggelijke smarte nijpt ons in de oogen om 't vergaan van het weelderige, het prachtige, het kunstrijke oude Vlaanderen.

Vóór ons rijst hij omhoog de wondestomp, het verminkte kadaver van Ieper's halletoren, de ontzagelijke trofee van oorlogsgeweld.

Ieper ! Ik kan noch wil herhalen, hoe lief we u hadden, gij tresoor der drie verwoeste Zustersteden. Ieper met uw wallen en uw hallen, met uw bochtige straten en oude huizekens, met uw kerken die wereldmonumenten waren, met uw traditiën en archaïeke omgeving.

Het land rondomme is nog één chaos van verwoesting. Er zijn wonden die traag en moeilijk zijn om te genezen. Het land ligt verzopen in water en in slijk, verrommeld onder doode steenen en doode boomen en heeft nog een ontzettend prachtig zicht. Het land verwoest door moderne reuzen, liggend in de nymf van den neergesmakten dood.

Doodde land ? Neen ! Het herleeft, het verrijst, de ziele ontwaakt onder den drang van het groote geloof, onder het vertrouwen, onder de liefde, de groote, de innige liefde van ons volk, onder zijn onverwoestbare energiën.

*

*

*

Wij rijden Ieper binnen langs de Rijselpoort, eenmaal het magniefkste hoekje van de doorluchtige stede. De warboel is onbeschrijflijk. De wallen zijn gedeeltelijk met schutsels afgesloten en men zegt ons dat hier het grootsche, het overweldige monument gaat verrijzen, waar Engeland tien millioen voor over heeft. Tien millioen voor één monument ! Vlaanderen is ontsierd door zoogenaamde gedenkteekens, het een al leelijker dan het ander, onoogelijke, vieze dingen waarvoor de Kunst zich met haar sluier dekt. Ieper zal een Engelsch monument krijgen. Het geld ligt gereed, want de Engelschen gaan prat op Ieper. Ieper wordt hun manie. In Baedeker is een nieuwe bladzijde gelascht. Wie Ieper niet gezien heeft, is geen Engelschman, Ieper is het Mekka voor velen, de heilige grond «the Holy ground»; het doel eener plezierreis voor anderen. Ieper is hun trotse en hun uitspanning. Zij rijden er naartoe als de Sinjoren naar de Dikke Mee, eten zoetekoek en drinken Vlaanderensbier. Ieper is Engelsche grond. Ze zullen de stad eens vervormen en misvormen. Voor Ieper hebben zij millioenen en wij zullen het beleven dat aan hun would-be patriotisme het schoonste plekje van Vlaanderen zal worden opgeofferd.

Voor de vrijheid der volkeren hebben wij Vlaanderen geofferd, hebben wij onze oude steden en onze welvaart prijsgegeven.

Komt dan, toeristen, en vertelt aan de uwen, bij uw terugkeer, wat de oorlog van een schoon land en van een nijverig volk heeft gemaakt : Eén puinhoop ! Laat hun de steenen zien, de stukken verwrongen ijzer, de gouden klei van den Kimmel en zegt : Ik was te leper en bracht deze relikwieën mede. Laat hun de koppen zien die gij in 't voorportaal van St-Maartenskerk van de rompen der Heiligenbeelden hebt gehouwen en zegt hun : Dat zijn de trofeën van Vlaanderens kunst.

Vertelt hen van de Titanenkracht der Belgen om hun verwoeste streken te herstellen, hoe ze als koelies werken om de door den oorlog geslagen wonden te genezen.

De Belgen ! Dat braaf, eerlijk volk. Om 't gegeven woord en de eerlijkheid gestand te blijven, lieten zij hun rijk vaderland brand-schatten, hun bevolking dooden, hun handel en welvaart ten onder brengen. Zij bleven eerlijke lieden, maar werden, voor ons, doodarm. Ze liggen verpletterd onder onze ponden en onze dollars.

Komt kijken naar Vlaanderen, hoe de onverwoestbare levens-blijheid van dat volkje hun schuld aan ons waarborgt ; naar het millioenen kostende gedenkteeken dat wij, Engelschen, daar plaat-sen tot herinnering aan den Britschen heldenmoed.

Vlaanderen is werkelijk groot en ons pond staat hoog !

Wat had men niet kunnen verwezenlijken met deze som. Waarom niet een wijk gesticht, nu de woningnood zoo groot is ; een Engelsche tuिनwijk, waar de inwonende Vlamingen dankbaar de Engelsche begiftigers zouden gedenken ?

He monument door de Engelschen aan hun gesneuvelden op-gericht is een trotsch en machtig gebouw geworden dat in 1928 werd ingehuldigd. Het is zalig de overledenen te eeren ; hierop valt niets af te dingen of te beknibbelen. Een noble geste blijft een geste noble. Aan degenen die vielen voor onze redding al onzen eerbied en dankbaarheid.

*

*

*

Wij staan voor den heropgeplaafterden Halletoren. Men heeft hem geschoord, geplakt, gerepareerd, geschrobt, gewasschen en ge-kuischt. De pilaren blinken als in een groot koffiehuis ; de steenen, de groote blauwe steenen der Hallen zijn geboend. Men kan van den grond eten. Men kan, zonder zijn slobkousen of schoenen te bevui-len, intreden in den Tempel der Vlamingen.

Maar dat puin is geen puin meer. De opengereten flanken zijn netjes dichtgemetseld, de gebroken kanteelen hersteld, hier en daar

opgelapt ; de bogen bijgewerkt. Het is bijna een nagemaakt puin, iets dat men bewaart om vreemdelingen te lokken. Een boos puin ! Het is een verminkte dien men exploiteeren zal, een grof, leelijk beplaastrd wezen om medelijden te verwekken,

Het snobisme, het leelijke mercantilisme slaat Ieper ten tweeden male ten doode !

— Verkromme ! schreeuwt Raf, die vier jaren gevochten heeft in Vlaanderens grachten en doodengangen. Verkromme !

Een roode ontroering worstelt in zijn schoonen mond.

*

*

*

Achter de Hallen ligt de St-Maartenskerk. Ze geeft nog een beeld van geweldige verwoesting. De steenen liggen in haar wijdsche muile als door een krater uitgespuwd. Men gaat de kerk heropbouwen in haar oorspronkelijken staat. Steen voor steen is aangeduid en er zal geen lijn ontbreken. Men zal ze heropbouwen op den hiel der Hallen, zooals men, trouwens, gansch de stad met haar enge straten als voorheen heeft herbouwd.

Geen nieuwe St-Maartenskerk, opgericht door de frissche inspiratie van onzen nieuwen tijd. Niemand die gezegd heeft : Hier zal het monument verrijzen uit het bloed van ons harte, uit den geest van onzen geest. Hier zullen wij iets oprichten waarop het nageslacht met ontroering zal schouwen en dat het merk draagt van onze nieuwe Vlaamsche kunst.

Geo is woedend ; hij stopt het gerinkel zijner ritournellen, maar vindt geen woord, wreed genoeg, om zijn smart weer te geven.

Wij kijken naar de herbouwde stede, naar de lange straten vol nieuwe huizen, die daar, als bij mirakel, uit den verwoesten grond zijn opgeschoten ; rijke, ruime, stevige huizen, maar die ons het eigenaardige Vlaamsche uitzicht van het oude Ieper niet kunnen doen vergeten, die ons niets geven, die ons niets getuigen van de scheppingskracht onzer nieuwe bouwkunde.

Ik sta met mijn rug naar de St-Maartenskerk. Het begint stil te regenen, een koude, droeve regen.

Voor mij rijen zich magnifieke, nieuwe huizen, pompeuze huizen, zooals Ieper er nooit zag noch kende.

In een dier huizen is een café opgericht. Alles is er splinternieuw, kraaknet, maar het ruikt er naar kalk, mortel, verf en vernis. Een onervaren hand heeft, met witsel, op de groote vitrien het voorloopige opschrift geschilderd. Ik lees « In het Ganske ».

— Raf ! roep ik. Moet ge niet naar uw Redaktie ?

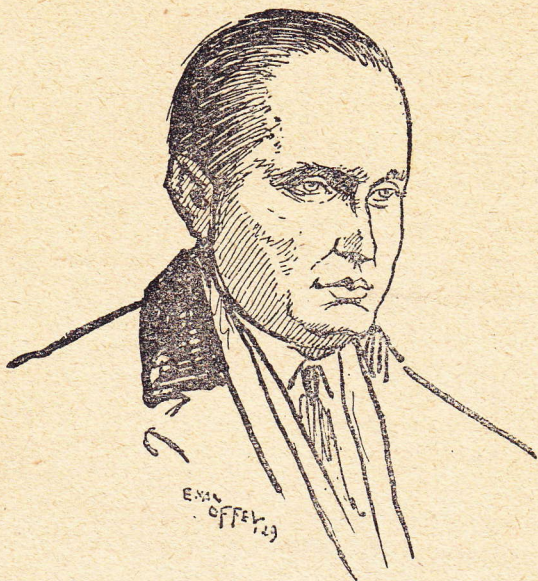
De jongen keert zich met een ruk om. Naar de redaktie ? Op dit uur en zoo verre !

Hij vraagt me gemelijk :

— Naar welke redaktie ? Wat krijgt ge zoo ineens ? Ik ben nog al in een stemming !

Ik wijs hem het opschrift : « In 't Ganske ».

Raf's Mussolinistisch masker ontspant zich ; zijn oogen helderen op en hij schiet in een luiden lach. (1)

Den Raf.

Een paar jaren later is men met den herophbouw van de Hallen begonnen. Het opgeboende puin heeft men neergehaald en, men is thans zoo ver gevorderd, dat men hoopt, in 1930, den gouden Draak op den massieven toren te plaatsen. 't Zal Geo en den Raf veel leed doen vergeten en Vlaanderen met trotse vervullen.

(1) Het *Handelsblad* van Antwerpen werd vroeger « Het Ganske » genaamd.

LODE OPDEBEEK

OP REIS IN VLAANDEREN

Menschen. Dieren. Steden. Dorpen. De Zee.

Pentteekeningen van Edmond Van Offel.

TWEÊDE UITGAVE

L. OPDEBEEK .— UITGEVER — ANTWERPEN
1930

Inhoudstafel.

	Blz.
Van Brussel naar De Panne	5
Van De Panne naar Ieper	13
Ieper	19
In 't land van Brugge	28
Lisseweghe's toren	38
Knocke	40
Een plezierreisje met muziek	53
Naar Audenaerde	59
Naar Kortrijk en verder	73
Het herstelde Ieper	87
Langs de wegen	97
Een beroerde nacht	104
Varkenskermis	112
Panem et Circenses	126
Terug aan Zee	129
Huistoe	138